

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

BENICÀSSIM

LA PLANA ALTA

ACADEMIA
VALENCIANA
DE LLINGÜA

AJUNTAMENT
DE BENICÀSSIM

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ I GESTIÓ
Unitat de Recursos Tecnicolingüístics

RECALL I TEXT
Joan Andreu Bellés

DISSENY
Vicent Almar

MAQUETACIÓ I GRAFISME
Guillermo Tomás Lull

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica i Toponímia
Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
Benicàssim, 146

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 96 387 40 23
Adreça electrònica: avl@gva.es

Amb la col·laboració de l'Ajuntament de Benicàssim

ISBN: 978-84-482-5461-2
Depòsit legal: V-4827-2010
Impressió: gràfiques **vimar**
Heredia 69 SpA • 48100 Villavieja • España • 910001

www.avl.gva.es

BENICÀSSIM

Benicàssim, municipi turístic de la Plana Alta, està situat entre Castelló de la Plana i Orpesa, al costat de la mar i al peu de la serra del Desert de les Palmes, la qual en gran part pertany al seu terme municipal.

El nucli antic –*Benicàssim poble*– té 19.686 habitants, però si afegim la població resident en les àrees urbanitzades –vil·les i apartaments, que ja comuniquen el poble amb la mar– i els visitants de l'estiu, es poden superar fàcilment els 100.000 habitants durant el mes d'agost.

El terme, que té 31,7 km², està travessat per l'autopista de peatge AP-7, la carretera nacional 340 i la via del ferrocarril. Estes tres importants vies de comunicació fan de línia separadora entre dos àmbits orogràfics i paisatgístics ben diferents: la zona de la plana i de les platges, on s'ha desenvolupat massivament el turisme, i la zona de muntanya, ocupada pel Desert de les Palmes, les Agulles de Santa Àgueda i la serra d'Orpesa.

Precisament, l'expansió turística és la base de l'economia actual de Benicàssim, i això ha comportat la urbanització d'espais que abans es dedicaven a l'agricultura o a la ramaderia i, en conseqüència també, la desaparició de topònims soterrats per l'asfalt i per les torres d'apartaments, i fins i tot substituïts, en alguns casos, per neotopònims, que no tenen cap tipus de relació amb la tradició i la llengua de Benicàssim.

El mateix nom del poble, *Benicàssim*, és ben transparent: prové de l'àrab *bani* 'fills' i *Kasim* 'nom de família'; el topònim, que benicassuts i veïns dels pobles dels voltants pronuncien sense la eme final, ha perviscut des del temps dels pobladors musulmans.

Retrocedint en la història, l'origen de l'actual Benicàssim cal buscar-lo en l'existència d'una *qarya* 'alqueria' on ara hi ha el centre urbà, tot i que, d'acord amb la documentació històrica, el principal nucli de població i de poder, polític i econòmic, es trobava en el castell de Montornés, actualment en estat ruïnós.

El castell de Montornés, situat a 444 metres sobre la plana de Benicàssim i de Castelló, en un contrafort de la serra del Desert de les Palmes, controlava el pas entre el nord i el sud per la costa. El seu valor estratègic explica que aparega documentat –*Mons Ornes, Montem Ornes*– ja en texts anteriors a la conquesta, entre altres en gestes protagonitzades pel Cid. Malgrat això, és a partir de la menció que se'n fa en el *Llibre del repartiment* del Regne de València quan pren protagonisme històric, ja que Jaume I en fa donació al seu oncle Nunó Sanç, que esdevé el primer senyor feudal del nou senyoriu.

Posteriorment, el 1242 consta de nou la donació a Pere Sanç, notari del rei; i així, successivament al llarg dels segles, el castell i el senyoriu de Montornés, que comprenia el lloc de la Pobla Tornesa –la coincidència onomàstica és evident– i Benicàssim, anaren passant del patrimoni reial al nobiliari, mitjançant donacions i compravendes. Jacques Sanç, Ximén Peris de Taraçona o d'Arenós, Pere Eiximenis, el monestir de Sant Vicent de València, el monestir de Poblet, Alfons de Tous, els Centelles, els Pagés, els Casalduch... han sigut els llinatges que tingueren la jurisdicció alta i baixa fins al final dels senyorius el 1837. En canvi, el protagonisme del castell de Montornés es manté fins al segle XVII.

El 1603 Violant de Casalduch atorga la carta de poblament a Benicàssim. Així i tot, les contínues incursions de corsaris van fer que no es consolidara un nucli de població estable fins ben entrat el segle XVIII, quan Francesc Pérez Baier fa refundar el poble en crear, el 1769, l'església, i aglutinar al seu voltant els veïns que vivien dispersos pel terme en xicotets nuclis. Alguns d'estos llogarets ja estaven documentats en època musulmana, i encara abans, com ja hem dit: el castell de Montornés, l'actual masada de Santa Àgueda, l'ermita de Santa Rita o un xicotet nucli de pescadors en la zona de la torre de Sant Vicent, on es conserva la torre de guaita de finals del segle XVI.

En època més recent, Benicàssim va substituir una agricultura basada en el conreu de la vinya –és ben conegut el licor carmelità que encara es fabrica en el convent del Desert–, de l'ametler i dels cítrics per la indústria del turisme, en la qual ha basat el seu desenvolupament econòmic; de fet, les primeres vil·les, on estiuiejaven famílies benestants valencianes, van començar a alçar-se al nord del terme arran de mar, al mateix temps que es construïa el ferrocarril València-Barcelona, a finals del segle XIX.

Però és a partir dels anys seixanta quan es produïx una forta expansió urbanística al llarg de tota la costa. Es van alçar torres d'apartaments fins al límit del terme amb Castelló, al sud, i fins a Orpesa, al nord. En l'actualitat, el poble i les vil·les, les antigues i les modernes, estan connectats a manera de conurbació residencial que esdevé, especialment a l'estiu, centre d'esdeveniments multitudinaris vinculats a l'oci i a les vacances.

El contrapunt, la dualitat paisatgística de Benicàssim, ve donat per la presència de la serra del Desert de les Palmes, amb el cim del Bartolo, de 729 metres d'alçària, el qual, tot i la forta presència humana (convent dels carmelites, urbanitzacions, xalets, restaurants...), roman com a autèntic pulmó verd de la Plana Alta i lloc d'esbargiment dels veïns i visitants que estimen la natura.

RELACIÓ DE TOPÒNIMS

ELEMENTS FÍSICS

Orografia

Agulla del Salandó
Agulles de Santa Àgueda
Cingle de Gorrís
Cingles del Morico
Coll de l'Ondí
Coll de la Mola
Corno de les Creuetes
Cova de Queralt
Coveta de Sant Antoni
el Bartolo
el Cantal Gros
el Colomer
el Gurugú
el Portell
el Reboll
el Rojal
l'Escaleta
la Roca Corba
la Sentinella
les Creuetes
les Forques
Lloma de Moltó

Mola del Morico
Montornés
Pic dels Covarxos
Pla de Montserrat
Pla del Salandó
Platja de l'Almadrava (o Platja de l'Infern)
Platja de la Torre de Sant Vicent (o Platja de la Cort)
Platja del Cigaler
Platja del Quadro
Platja del Voramar (o Platja del Cel)
Platja dels Terrers
Roca Blanca
Roca de l'Heura
Roca de la Seda
Serra d'Orpesa
Solsida de Santa Àgueda
Tossalet del Monjo
Tossalet dels Flares
Serra del Desert de les Palmes

Hidrografia natural

Barranc de Cantallops
Barranc de Farja
Barranc de l'Aigua
Barranc de l'Arrufada
Barranc de la Comba
Barranc de la Parreta
Barranc de la Pollosa
Barranc de la Ratlla
Barranc de les Agulles
Barranc de les Apotecàries

Barranc de Santa Àgueda
Barranc del Carrascal
Barranc del Cigaler
Barranc del Desert
Barranc del Mas de Xiva
Barranc dels Covarxos
Font de Dalt
Font de l'Arrufada
Font de la Mina
Font de la Parreta

Font de la Teula
Font de Sant Joan
Font de Sant Josep
Font de Santa Àgueda
Font del Coll de la Mola
Font del Crist
Font del Mas

Font del Mas de Xiva
Font del Naixement
Font del Pare-sant
Font del Pi Gros
Font del Senyor
Font Pollosa

Hidrografia artificial

la Colada

Pou d'en Trilles

PRESENCIA HUMANA

Poblament

Benicàssim
Caseta dels Garitos
Corral de la Comba
Corral de Miravet
Corral de Sant Elies
Corral de Tomaset
el Corralot
el Refugi
la Pallissa
la Parreta
la Pobla de Montornés
les Palmes
les Vil·les
Mas d'Andon
Mas d'Huguet
Mas d'Ulldemolins
Mas de Cagarròs
Mas de Cossín
Mas de Garcia
Mas de la Comba
Mas de la Gerra
Mas de la Parreta
Mas de la Pastora
Mas de la Tirada

Mas de les Tres Portes
Mas de Mingarro
Mas de na Tora
Mas de Pallisser
Mas de Pasqual
Mas de Pavia
Mas de Pepe el Pou
Mas de Queralt
Mas de Rovira
Mas de Sabata
Mas de Santa Àgueda
Mas de Santa Rita
Mas de Tàpia
Mas de Vila-roig
Mas de Xiva
Mas del Bover
Mas del Cullero i d'Arrufat
Mas del Llandero
Mas del Monjo
Mas del Moreno
Mas del Pi
Mas del Pou
Mas del Puro
Mas del Roig

Mas del Saboner
Mas del Salandó
Mas del Tio-tio
Mas del Torrero
Mas del Tossalet
Mas dels Pepos

Montornés
Vil·la d'Albert
Vil·la de Bau
Vil·la de Feliu
Vil·la de Tamarit

Partides i paratges

Cagarròs
Cantallops
el Carrascal
el Cigaler
el Coll de la Mola
el Coscollar
el Desert
el Mas de Caragol
el Mas de Cirera
el Mas de Feliu
el Mas de l'Ondí
el Mas de la Gerra
el Mas de Vila-roig
el Mas de Xiva
el Mas del Bover
el Mas dels Andreus
el Mas dels Flares
el Molinàs
el Palmeral
el Pla de Miravet
el Pontatge (o el Pontasgo)
el Quadro de Santiago
el Racó de Cantallops
el Racó de les Vinyes

els Covarxos
els Tamarits
els Terrers
Farja
Horta de Baix
Horta de Dalt
Juvellús
l'Arrufada
la Bartola
la Comba
la Cova de Queralt
la Parreta
la Parreta Alta
la Pollosa
la Punta
la Ratlla
la Torre del Baró
les Agulles
Molibou
Panxa
Partida d'en Trilles
Santa Àgueda
Seixa

Vies de comunicació

Camí Fondo
Camí de Juvellús
Camí de la Cort
Camí de la Parreta

Camí de la Ratlla
Camí de la Sénia de Panxa
Camí de Santa Àgueda i Sant
Antoni

Camí de Santa Rita
Camí de Seixa
Camí de Vila-roig
Camí del Cigaler
Camí del Mas d'Huguet
Camí del Serradal
Camí del Tossalet
Camí dels Lladres

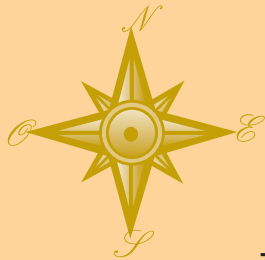
Camí Nou
Camí Vell de Barcelona
Carrerassa de la Parreta
Carrerassa del Mas dels Flares
Carretera del Desert
Ferrocarril València-Barcelona
Pista del Bartolo
Pista del Desert

Altres llocs d'interés

Castell de Montornés
Convent Nou
Convent Vell
Creu del Bartolo
el Polvorí
Ermita de Montserrat
Ermita de Sant Joan
Ermita de Sant Josep
Ermita de Sant Miquel

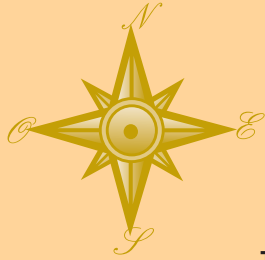
Ermita de Santa Àgueda
Ermita de Santa Teresa
Ermita del Carme
Ermita del Naixement
la Bartola
Paratge Natural del Desert de les
Palmes
Torre de Sant Vicent
Torre del Baró

Elements físics

- Capital de municipi
- Nucli de població
- Carretera
- Barranc
- SERRA**
- Muntanya
- Pic, roca
- Coll
- Cingle
- Pas, port de muntanya
- Cova
- Relleu litoral i marí
- Font
- Bassa
- Pou
- Pla

Presència humana

TERME DE BORRIOL

TERME DE LA POBLA TORNESA

TERME DE CABANES

TERME D'ORPESA

TERME DE CASTELLÓ DE LA PLANA

- Capital de municipi
- Nucli de població
- Ferrocarril
- Carretera
- Camí
- Barranc
- Mas, casa, xalet, corral
- Ermita
- Castell
- Resta arqueològica
- Partida
- Paratge
- PARC NATURAL**

MAR MEDITERRANI